

Юрій Крамаренко

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

**ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ЗАХОДІВ**

Сучасний світ стрімкого обігу інформації й технологій поступово розширює межі публічності кожної особи, що потребує поміркованості щодо власної поведінки як на побутовому, так і професійному рівні. Такі тенденції в разі недотримання інформаційної культури та обачності можуть суттєво вплинути на реалізацію та захист права на приватність. Проте власна необачність чи порушення прав іншими особами, які не наділені владними повноваженнями, – це тільки один бік вказаної проблематики, що більш-менш врегульований нормами матеріального і процесуального права щодо особистих немайнових відносин. Інша справа – втручання у приватність під час негласних заходів, що уповноважені здійснювати окремі підрозділи правоохоронних органів. Йдеться про оперативно-розшукову, контррозвідувальну і розвідувальну діяльності та негласні слідчі (розшукові) дії.

Нормативно-правові акти, що регулюють відносини, пов'язані з проведенням негласних заходів, передбачають не тільки певні запобіжники, наприклад у вигляді судового контролю чи заборони розголошення інформації, що стосується особистого життя, честі та гідності людини, яка стала відома у процесі здійснення таких заходів, а й випадки інформування розроблюваних осіб про втручання у сферу їх охоронюваних прав, свобод та інтересів з можливістю оскарження таких дій, що передбачено в такий спосіб.

Частиною 9 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено, що «громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержати від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскаржити ці дії» [1].

Частина 5 ст. 11 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» передбачає те, що «громадяни мають право у встановленому законом порядку отримувати письмові пояснення з приводу обмеження в ході здійснення контррозвідувальної діяльності їх прав і свобод та оскаржувати ці дії» [2].

Частинами 1 та 2 ст. 25 Закону України «Про розвідку» передбачено таке:

«1. Конфіденційна інформація про особу, що стала відома розвідувальним органам під час виконання покладених на ці органи завдань та

здійснення функцій, визначених цим Законом, не підлягає розголошенню, крім випадків, визначених законом.

2. Зазначені в частині першій цієї статті особи у встановленому законодавством порядку, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом і законодавством про охорону державної таємниці, мають право отримати від розвідувального органу інформацію щодо обмеження їхніх прав, свобод і законних інтересів та оскаржити дії, що призвели до такого обмеження.

Розвідувальний орган надає інформацію щодо обмеження прав, свобод і законних інтересів особи виключно після завершення розвідувальних заходів, з якими було пов'язане таке обмеження, та за умови, що надання цієї інформації не створюватиме загрози національній безпеці України» [3].

Статтею 253 Кримінального процесуального кодексу України передбачено:

«1. Особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження.

2. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом» [4].

Отже, на перший погляд начебто все цілком логічно і не повинно викликати суттєвих складностей для реалізації таких прав особами, чиє право на приватність було обмежено. Якщо звернути увагу на норми кримінального процесуального законодавства, то можна зазначити, що в цій площині такі питання деталізовано у Розділ VII Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [5].

Щодо оперативно-розшукової, контррозвідувальної та розвідувальної діяльностей, то труднощі можуть виникнути і виникають вже на першому етапі – реалізації можливості отримати інформацію про такі заходи. Формулювання правових норм дозволяє констатувати, що ініціатива на отримання такої інформації повинна виходити виключно від особи, чиї права було обмежено. Проте така ініціатива буде практично нівелюватися вимогами щодо обігу інформації з обмеженим доступом, зокрема державної таємниці, до якої віднесено відомості «про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності» [6]. Здійснюючи навіть поверхневий пошук в Єдиному реєстрі судових рішень можна побачити, що розроблювані особи через відмову у наданні відповідної

інформації вимушені звертатись до суду з вимогою про зобов'язання вчинення таких дій, при цьому судом приймаються рішення не завжди на їх користь.

У контексті викладеного показовим є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Denysyuk and others v. Ukraine» (№ 22790/19, № 23896/20, № 25803/20 та № 31352/20), яке «стосувалося скарг щодо здійснення негласних слідчих (розшукових) дій за заявниками, а також порушення конфіденційності комунікацій адвоката та клієнтів». В цьому рішенні було констатовано порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) та невиконання Державою своїх зобов'язань за статтею 38 Конвенції та з-поміж іншого зазначено наступне: «Процедури оскарження дій органів влади постфактум мали дозволити визначити, чи були ці дії здійснені «згідно із законом», чи відповідали вони «нагальній суспільній потребі» і чи були вони «пропорційними». Заявники не змогли своєчасно отримати доступ до достатньої інформації та документів для оскарження дій у цій справі, враховуючи відмову органів влади оприлюднити навіть судові рішення, що санкціонували проведення НСРД, що зробило захист, передбачений національним законодавством, ілюзорним. Вони не мали у своєму розпорядженні ефективної національної процедури для своєчасного розгляду їхніх скарг за статтею 8. Самі засоби захисту, викладені в частині 2 статті 303 та частині 3 статті 309 Кримінального процесуального кодексу України, не могли бути застосовані самостійно, не містили інструкцій для суддів щодо перевірки законності окремих заходів і, зрештою, були неефективними на практиці в цих справах» [7].

Отже, можна констатувати певні проблемні питання щодо дотримання права на приватність під час проведення негласних заходів. Вирішення цих питань потребує поміркованості та зваженості як з боку законодавця, так і учасників таких правовідносин. Йдеться про необхідність дотримання балансу приватних та публічних інтересів в розрізі ефективної протидії злочинності та захисту національної безпеки. Також вбачається, що належна комунікація (надання відповідей з відповідними роз'ясненнями в разі відмови надання запитуваної інформації) має важливу роль у врегулюванні вищезазначеної проблематики.

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

2. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

3. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

5. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ

Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

6. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 23.04.2025).

7. Огляди практики ЄСПЛ за рішеннями, ухваленими впродовж січня та лютого 2025 року. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/info_anons_daigest_oglyad/1803022/ (дата звернення: 23.04.2025).

Марія Красій

доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу,
кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ КОНГРЕСІВ ООН НА ЗОВНІШНЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ВИКЛИКИ

У сучасних умовах глобалізації та активного розвитку міжнародного правопорядку особливої актуальності набуває проблема інтеграції національних кримінально-правових систем у міжнародний простір. Україна як держава, що прагне до активної співпраці з міжнародною спільнотою та реалізації євроінтеграційного курсу, зобов'язана враховувати міжнародні стандарти у формуванні власної зовнішньої кримінально-правової політики.

Конгреси ООН з питань запобігання злочинності й поводження з правопорушниками є ключовими глобальними майданчиками для розробки універсальних підходів до кримінального правосуддя, а також визначення стратегічних напрямів протидії транснаціональній злочинності. Проте на практиці виникає низка проблем, пов'язаних з імплементацією рішень Конгресів ООН у національне правове поле: від нормативно-правових розбіжностей до інституційної неспроможності реалізації запропонованих стандартів.

На універсальному рівні міжнародне співробітництво України в сфері протидії злочинності здійснюється завдяки її участі у всесвітніх міжнародних організаціях. Надважливою є наявність авторитетного координатора в об'єднанні окремих держав навколо спільних наднаціональних кримінально-правових проблем. У планетарних масштабах цю роботу виконує сьогодні ООН, членом якої Україна є з часу заснування цієї організації. Уособлюючи